

Xây dựng và tổ chức hoạt động khởi động trong dạy học hóa học nhằm phát triển phẩm chất, năng lực cho học sinh ở trường trung học phổ thông

Lê Tấn Tài*

*Trường THCS- THPT Long Bình, tỉnh Tiền Giang

Received: 24/12/2023; Accepted: 28/12/2023; Published: 9/01/2024

Abstract: Warm-up activities during class have a very important meaning, arouse interest in the lesson and, moreover, to arouse passion and foster love for the subject. This article presents the role, principles and process of building Warm-up activities according to the goals of the 2018 General Education Program and Official Dispatch 5512/BGDĐT-GDTrH; On that basis, determine the process of organizing warm-up activities in teaching chemistry to develop qualities and capabilities for students in high school.

Keywords: Students, Warm-up activity, Chemistry, Competencies, Qualities, Teaching organization, High School.

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, hoạt động khởi động (HĐKD) thường được tổ chức trong các bài dạy ở trường phổ thông vẫn theo lối mòn truyền thống, chưa đáp ứng được mục tiêu của chương trình GDPT mới sau 2018 và đặc biệt là tinh thần của Công văn 5512/BGDĐT-GDTrH (qua hoạt động cá nhân hoặc hoạt động nhóm sẽ kích thích sự sáng tạo, giúp học sinh (HS) hình thành năng lực (NL) hợp tác, tinh thần học hỏi, giúp đỡ nhau khi thực hiện nhiệm vụ). Chuẩn bị phần khởi động với hình thức và PPDH nào cho hiệu quả theo nội dung bài học, đối tượng HS và cả điều kiện của giáo viên (GV) đã và đang được quan tâm [2]. HĐKD dù chỉ là một khâu nhỏ, không nằm trong trọng tâm kiến thức cần đạt nhưng nó có tác dụng tạo tâm thế thoải mái, nhẹ nhàng, hưng phấn cho HS vào đầu giờ học. Điều đó có nghĩa là nó sẽ ảnh hưởng lớn đến toàn bộ bài dạy [3]. Vì thế, tìm hiểu việc thiết kế HĐKD trong dạy học nói chung và dạy học hóa học (DHHH) nói riêng nhằm phát triển phẩm chất (PC) và NL của HS có vai trò quan trọng trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Các PC và năng lực cần phát triển cho HS

Chương trình GDPT đảm bảo phát triển PC và NL người học thông qua nội dung GD với những kiến thức cơ bản, thiết thực, hiện đại; hài hòa đức, trí, thể, mỹ; chú trọng thực hành, VDKT để GQVĐ trong học tập [1]. Dựa vào những yêu cầu về đặc điểm của người Việt Nam, chương trình GDPT mới sau 2018 đã xác định 5 PC và 10 NL cần hình thành và phát triển cho HS:

Hình 2.1. Các PC và NL cần phát triển cho HS THPT

- Năng lực chung: (1) NL tự chủ và tự học; (2) NL giao tiếp và hợp tác; (3) NL giải quyết vấn đề và sáng tạo.

- Năng lực chuyên môn: (4) NL ngôn ngữ, (5) NL tính toán, (6) NL tìm hiểu tự nhiên và xã hội, (7) NL công nghệ, (8) NL tin học, (9) NL thẩm mỹ, (10) NL thể chất.

Hóa học là môn học thuộc lĩnh vực KHTN thì những NL đặc thù môn Học hóa học bao gồm: NL nhận thức hóa học, NL tìm hiểu thế giới tự nhiên dưới góc độ hóa học và NL VDKT, KN đã học [1].

2.2. Khởi động và HĐKD trong dạy học

2.2.1. Khái niệm

Khởi động là “thực hiện những động tác nhẹ trước khi bắt đầu”. HĐKD được hiểu là một hoạt động nhằm thực hiện những thao tác cơ bản, nhẹ nhàng trước khi bắt đầu thực hiện một công việc cụ thể nào đó [5].

Theo đó, HĐKD trong giờ dạy có một vai trò đặc biệt quan trọng trong việc tổ chức các hoạt động trên lớp giúp HS định hướng nội dung bài học, bước đầu giải quyết vấn đề đặt ra trong bài học. Nói cách khác,

HĐKĐ kích hoạt những kiến thức, kỹ năng, kinh nghiệm của bản thân HS về các vấn đề có liên quan đến bài học[4].

2.2.2. Vai trò của HĐKĐ trong dạy học

Tổ chức tốt HĐKĐ của mỗi bài học sẽ giúp GV-HS giải quyết được một số vấn đề sau [4]: GV tránh được lối mòn trong tư duy truyền giảng một chiều; qua đó giúp HS định hướng tốt hơn trong việc tiếp cận bài học. GV luôn có ý thức tự làm mới mình, làm chủ nội dung, phương pháp, cách thức tổ chức dạy học giúp HS chủ động, tích cực, sáng tạo trong tiếp cận nội dung bài học. HS sẽ chủ động, hào hứng tiếp nhận, tạo hứng thú học tập từ đó có ý thức giải quyết vấn đề bằng nhiều hình thức khác nhau.

2.3. Xây dựng HĐKĐ nhằm phát triển PC năng lực cho HS trong dạy học

2.3.1. Nguyên tắc xây dựng HĐKĐ trong dạy học

Quá trình xây dựng HĐKĐ phải tuân theo các nguyên tắc sau:

- Đảm bảo xác định rõ yêu cầu cần đạt của bài học trước khi thiết kế HĐKĐ.
- Đảm bảo gắn với các nội dung yêu cầu/nhiệm vụ cụ thể trong bài học.
- Đảm bảo huy động được kiến thức, kỹ năng đã có của HS.
- Đảm bảo được tính thách thức, khám phá và phù hợp với đối tượng HS.

2.3.2. Một số hình thức tổ chức HĐKĐ trong dạy học

Trong tiến trình dạy học trên lớp, HĐKĐ trong dạy học được tổ chức đa dạng với nhiều hình thức. Bài viết này giới thiệu 3 hình thức tổ chức HĐKĐ sau: Khởi động bằng trò chơi, khởi động bằng âm nhạc và khởi động bằng tình huống học tập.

2.3.3. Quy trình xây dựng HĐKĐ trong dạy học: Quy trình thiết kế HĐKĐ được tiến hành theo những bước như sau:

Xác định mục tiêu và nội dung bài học: Mục tiêu bài học được cụ thể hóa thông qua các yêu cầu cần đạt về PC, NL bao gồm NL chung và NL đặc thù.

Xây dựng ý tưởng: Lựa chọn yêu cầu/nhiệm vụ cụ thể (xử lý tình huống, câu hỏi, bài tập, thực hành,...) và phương tiện phù hợp cho HĐKĐ.

Xây dựng kế hoạch bài dạy và mô tả HĐKĐ: Theo sự hướng dẫn của Công văn 5512/BGDĐT-GDTrH ngày 18 tháng 12 năm 2020: Mục tiêu, nội dung, sản phẩm học tập, tổ chức thực hiện.

Kiểm tra tính hiệu quả của hoạt động: GV kiểm tra HĐKĐ được thiết kế đã thực sự tạo được tâm thế học tập cho HS, khơi gợi kiến thức nền đồng thời đã kết nối dẫn dắt vào bài mới hay chưa?

2.4. Ví dụ minh họa trong dạy học hóa học ở trường trung học phổ thông

Chúng tôi giới thiệu HĐKĐ bài học với hình thức “Khởi động bằng trò chơi”: Ai nhanh hơn – Alcohol (Hóa học 11- theo PPDH Blend Learning).

a. Mục tiêu: Làm chính xác hóa các khái niệm, công thức cấu tạo cũng như danh pháp của một loại chất hóa học. Phát triển ở HS NL tư duy, phát hiện vấn đề nhanh chóng, kỹ năng làm việc hợp tác. HS tiếp thu kiến thức mới một cách dễ dàng.

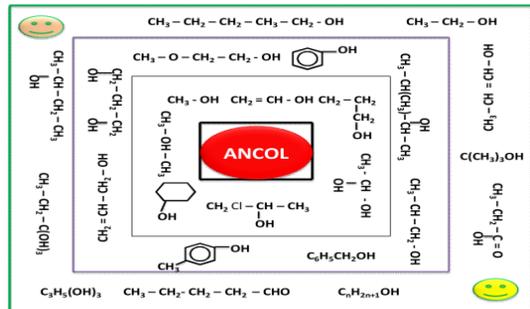
b. Nội dung: GV chuẩn bị điều kiện và phương tiện chơi; giới thiệu và giải thích trò chơi; GV trực tiếp điều khiển trò chơi; đánh giá kết quả chơi và trao giải cho người chơi.

c. Sản phẩm học tập: Thông qua trò chơi này, định nghĩa, cấu tạo Alcohol sẽ được làm chính xác.

d. Tổ chức thực hiện:

***Bước 1:** Chuyển giao nhiệm vụ:

GV cần chuẩn bị các tờ A0 (mỗi đội 1 tờ) như hình 2.2:

Hình 2.2

- Giới thiệu trò chơi: Trò chơi có tên gọi “Ai nhanh hơn”, nghĩa là mỗi đội sẽ phải tìm ra trong các công thức trên đâu là Alcohol và dùng bút khoanh tròn vào Alcohol đó. Đội nào tìm được nhiều Alcohol hơn là đội thắng cuộc.

- Thời gian chơi: 5 - 7 phút - Đội chơi: Chia lớp thành 4 đội chơi, mỗi đội là một tổ.

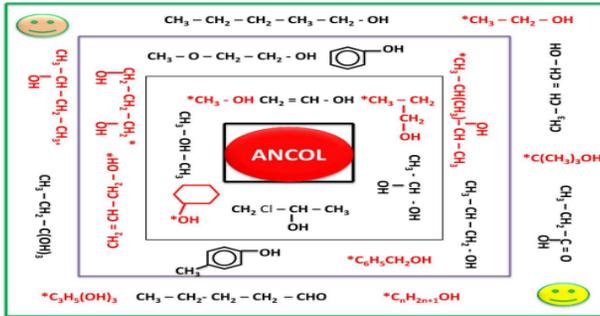
- Luật chơi: Mỗi đội có 3 phút để tìm ra các công thức đúng của Alcohol và dùng bút màu khoanh tròn vào đáp án đó. Hết giờ, các đội cử đại diện lên treo kết quả lên bảng. Mỗi công thức đúng đội chơi có 10 điểm. Đội nào có nhiều điểm hơn là đội thắng cuộc.

***Bước 2:** Thực hiện nhiệm vụ: HS vận dụng kiến thức đã học e learning tại nhà theo mô hình Blend Learning, quan sát hình, tìm ra các công thức đúng của Alcohol và dùng bút màu khoanh tròn vào đáp án đó. Hết giờ, các đội cử đại diện lên treo kết quả lên bảng.

***Bước 3:** Báo cáo, thảo luận: Trong sách chỉ nêu:

“Alcohol là những hợp chất hữu cơ trong phân tử có nhóm hydroxyl liên kết trực tiếp với nguyên tử carbon no”. Ta thấy ở mạng lưới trên có rất nhiều công thức cấu tạo chứa nhóm OH nhưng không phải Alcohol. Thông qua trò chơi này, định nghĩa, cấu tạo Alcohol sẽ được làm chính xác.

***Bước 4: Kết luận, nhận định:** Khi trò chơi kết thúc, GV đưa ra đáp án để HS đối chiếu xem đội mình tìm được bao nhiêu công thức đúng. GV tuyên bố đội thắng cuộc (hình 2.3).

Hình 2.3

Như vậy, sau trò chơi HS phải biết nhận dạng công thức đúng của Alcohol và cần chú ý thêm rằng: một nguyên tử C chỉ liên kết với tối đa một nhóm OH. Trò chơi này có thể sử dụng ngay sau khi học phần định nghĩa Alcohol (E learning tại nhà) và có thể sử dụng ngay đầu giờ trên lớp (Face to face) bằng cách cho HS tự nghiên cứu trong 2 phút rồi thực hiện trò chơi để rút ra kết luận.

2.5. Kết quả thực nghiệm sư phạm

Tác giả đã tổ chức thực nghiệm sư phạm tại Trường THPT Long Bình, Trường THPT Trần Văn Hoài và Trường THPT Chợ Gạo với 315 HS ở 3 khối lớp 10, 11 12. Kết quả bảng 2.1.

Bảng 2.1. Kết quả TNSP qua quan sát NL

Các NL chung	Thời điểm	ĐTB	Mức độ
1) NL tự chủ và tự học	TTĐ	1,15	TB
	STĐ	2,42	Khá
2) NL giao tiếp và hợp tác	TTĐ	0,96	TB-Yếu
	STĐ	2,09	Khá
3) NL giải quyết vấn đề và sáng tạo.	TTĐ	2,15	TB
	STĐ	2,59	Khá

Với: Mức 3 là 3 điểm, mức 2 là 2 điểm, mức 1 là 1 điểm

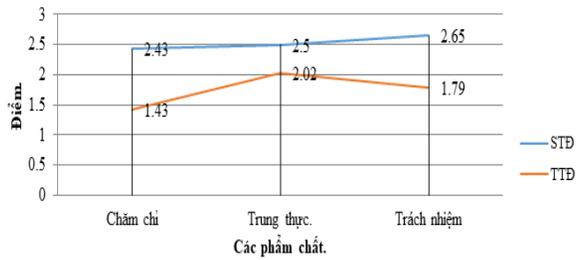
Mức 1. HS có biểu hiện NLGT nhưng chưa thường xuyên. Cần được phát triển thêm (TB)

Mức 2. HS có biểu hiện NLGT khá thường xuyên nhưng chưa tích cực. Cần được phát huy (khá)

Mức 3. HS có biểu hiện NLGT thường xuyên và

tích cực. Cần được duy trì (tốt)

Trong 3 NL trên NL giao tiếp và hợp tác được phát triển mạnh nhất. Đây là giá trị của HĐKĐ tích cực mang lại qua trò chơi học tập.

Hình 2.4. Kết quả TNSP qua quan sát phẩm chất

Trong 5 phẩm chất, chúng tôi chỉ quan sát được 3 phẩm chất trong DHHH, chăm chỉ là phẩm chất phát triển nhất trong 3 PC được quan sát qua phiếu quan sát.

3. Kết luận

Việc thay đổi hình thức khởi động từ việc chỉ dùng một vài câu để dẫn dắt vào bài thay bằng việc tổ chức khởi động thành một hoạt động để HS được tham gia trực tiếp giải quyết vấn đề khởi động. HĐKĐ trong giờ dạy có một vai trò đặc biệt quan trọng trong việc tổ chức các hoạt động trên lớp giúp HS định hướng nội dung bài học, bước đầu giải quyết vấn đề đặt ra trong bài học nhưng nếu dạy theo phương pháp truyền thống thì HS sẽ tiếp cận kiến thức một cách máy móc, khô khan, thụ động. Trong DHHH, nếu tổ chức tốt HĐKĐ một cách đa dạng, linh hoạt thì sẽ tạo hứng thú học tập, giúp HS chủ động khám phá nội dung bài học, phát triển tốt các NL chung và NL đặc thù của bộ môn Hóa học.

Tài liệu tham khảo

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2019). *Thông tư số 32/2018/TT - BGDDT ngày 26/12/2018 về Chương trình Giáo dục phổ thông môn Hóa học*, Hà Nội.
- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018). *Công văn số 5512/BGDĐT-GDTrH ngày 18/12/2020 của Bộ GDĐT*, Hà Nội.
- Lê Thị Thu Hương (2020). *HĐKĐ nhằm phát huy tính tích cực của học sinh trong dạy học Lịch sử ở trường trung học phổ thông*. Tạp chí Giáo dục, số đặc biệt tháng 4, tr 120-123.
- Vũ Thị Thu Hương (2020). *Khởi động để kích hoạt kiến thức nền cho học sinh khi dạy học Đọc hiểu văn bản thông tin*. Tạp chí Giáo dục, số 470, tr 20-23.
- Lê Thị Phụng. (2021). *Thiết kế các HĐKĐ trong dạy học sinh học ở trường trung học cơ sở*. Tạp Chí Giáo dục, 497(1), 28–31.